

Dr Stevan P. Petrović

**DROGA I LJUDSKO
PONAŠANJE**

ŠESTO IZDANJE

AGM knjiga
2019

Dr Stevan P. Petrović

DROGA I LJUDSKO PONAŠANJE - 6. IZDANJE

Recenzent:

Vladeta Jerotić

Izdavač:

AGM knjiga

Beograd-Zemun

Tel: 063 84 70 725; 065 84 70 725

www.agmknjiga.co.rs

email: agmknjiga@gmail.com

Za izdavača:

Slavica Sarić Ahmić, direktor i glavni urednik

Dizajn korica: **Robi Ahmić**

Štamparija: **Donat graf, Beograd**

Tiraž: **500**

ISBN: 978-86-6048-003-5

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

613.83-053.6
159.923-053.6-056.83

ПЕТРОВИЋ, Стеван П., 1931-

Droga i ljudsko ponašanje / Stevan P. Petrović. - 6. izd. - Beograd :
AGM knjiga, 2019 (Beograd : Donat graf). - 402 str. : ilustr. ; 21 cm

Tiraž 500. - Bibliografija: str. 399-402.

ISBN 978-86-6048-003-5

а) Наркоманија -- Адолесценти б) Наркоманија -- Психолошки аспект
COBISS.SR-ID 275145228

SVA PRAVA ZADRŽAVA AUTOR I IZDAVAČ. Nijedan deo knjige ne sme se reprodukovati, fotokopirati ili prenositi u bilo kojoj formi: elektronski, mehanički, fotografski ili na drugi način, bez prethodne pismene saglasnosti autora i izdavača.

PREDGOVOR

Šesto izdanje ove knjige, pouzdan je znak da je u prethodnim izdanjima ostvaren visok domašaj u pogledu sadržine i da je nađen put do onih čitalaca, koji su prva izdanja nekako zaobilazili, smatrajući da je to štivo koje za njih nije od posebnog značaja. To su uglavnom roditelji koji su najčešće rezonovali tako kao da je to je nešto što se ne dešava njima i njihovoj deci nego nekom drugom. Kada bi se na najdirektniji način i sami suočili sa drogom i njenim pogubnim posledicama, tada je, najčešće, bilo već kasno. Stručno i emotivno ne pripremljeni, u očaju nisu znali kako da se ponašaju i šta im valja činiti, za razliku od onih koji su se blagovremeno interesovali za opasnosti od droga i edukovali se čitanjem literature koja obrađuje ovu materiju. U ovoj vrsti literature knjiga *Droga i ljudsko ponašanje* zauzima značajno mesto.

Naime, sa porastom broja obolelih od narkomanije, poraslo je i interesovanje među roditeljima ne bi li ovu bolest dočekali spremniji.

Više od dvadeset godina je prošlo od prvog izdanja ove knjige, posle kojeg su izašla sledeća izdanja uvek dopunjena i izmenjena. Logično je da je za to vreme autor sticao nova znanja i iskustva, i uključivao u svako sledeće izdanje brojne novine iz domaće, sopstvene i svetske prakse a izostavljao nekada aktuelna otkrića i brojne stavove i saznanja, koji su vremenom postali prevaziđeni i anahroni. Poslednjih godina došlo je do brojnih otkrića i novih saznanja, pre svega na planu terapije i prevencije. Mnoga od njih još uvek su nepoznata široj javnosti (koja je nota bene najugroženiji segment populacije, kada je u pitanju narkomanija, bez obzira da li se radilo o roditeljima ili njihovoj deci), tako i većem delu stručne javnosti (psiholozi, neuropsihijatri, internisti, infektolozi, sociolozi, pedagozi, sportski treneri, pravnici, policija itd), jer se radi o pojavi prema kojoj još uvek mnogi stručnjaci imaju odbojan, iako u osnovi iracionalan stav, pa, prema tome, i nedovoljna znanja iz ove materije, dok se problem narkomanije širi geometrijskom progresijom i poprima endemske razmere i ozbiljno ugrožava mlade, kao posebno značajan segment kompletne populacije.

Začuđujuće je koliko lekara specijalista opšte prakse pa čak i psihijata nepoznaje ovu materiju, i svesno ili nesvesno odbijaju da se praktično bave njome. A u međuvremenu narkologija se obogaćuje brojnim novim saznanjima, u svim svojim domenima, koja je neophodno prezentovati široj društvenoj i stručnoj javnosti, koja predstavljaaju svojevrstan vid primarne prevencije. Iz već navedenih razloga, uvrstio sam u ovo izdanje i nekoliko novih poglavlja, pre svega, poglavlje iz moderne klasifikacije MKB-10 i

poseban odeljak o urgentnim stanjima vezanim za uzimanje psihoaktivnih supstanci (droga) i njihovom medikamentoznom tretmanu, namenjenih pre svega, studentima medicine i lekarima, kao priručnik i podsetnik u svakodnevnom radu. I, konačno, samo još jedna opaska. Već sama činjenica da jedna ovakva knjiga doživljava svoje šesto izdanje, govori u prilog najmanje dve stvari: prvo, da je problem koji tretira podjednako aktuelan više decenija i, drugo, da među širom čitalačkom publikom postoji povećano interesovanje da se iz prve ruke stručnjaka nešto više sazna o narkomaniji, kao najvećoj pošasti dvadesetprvog veka, o kojoj zbog neobaveštenosti postoji mnogo više zabluda i poluistina, nego pouzdanih znanja, koja se mogu korisno primeniti u svakodnevnom životu i lekarskoj praksi.

Mart, 2019. godine

Dr Stevan P. Petrović

ISTORIJAT

Iako je zloupotreba droga postala ozbiljan svetski zdravstveni problem tek u 20. veku, drugovanje čoveka sa drogom počelo je pre više milenijuma. Mitovi i legende, kao i istorijski zapisi raznih naroda pružaju podatke iz kojih se nazire praiskonska ljudska potreba da povremeno otputuju s onu stranu realnosti, u prostore gde vladaju ljubav, dobrotu i nenasilje. U duši čoveka svih epoha stalno je prisutna ideja o egzistenciji druge realnosti, koja postoji nezavisno i mimo sveta u kome provodimo najveći deo života. Druga realnost postoji samo kao spiritualno iskustvo i čovek je doživljava veoma retko i samo u posebnim okolnostima. Svedočanstva o njenom postojanju iz usta malobrojnih koji su uspeli da dopru do nje, učvršćuju veru u njeno postojanje kod gotovo svih ljudi i hrane potajnu nadu da će i oni možda nekad u svom životu bar jednom uspeti da otkriju i posete svoj veštački raj. Veliki vizionar Oldos Haksli otvoreno je izjavio da smatra neverovatnom pretpostavku da će čovečanstvo u celini ikada biti u stanju da se odrekne veštačkih rajeva. Verovanje u njihovo postojanje uslov je da se prevaziđu mnoge Scile i Haribde na putovanju čoveka kroz prostor i vreme, i sačuva ljudski duh od patnji i osećanja beznađa.

Čovekov predak već na samom početku svoga postojanja suočio se sa surovom prirodom prepunom zamki i pretnji, živih i neživih, koje su kod njega stvarale razne strahove i istovremeno želju da ih prevaziđe ili ih izbegne. S obzirom na svoju evolucionu nesavršenost, primitivni čovek u početku svoje filogeneze nije uvek bio u stanju da se odupre svim spoljnim opasnostima i da uoči uzročnost između sveta objekata i pojava. Radi toga ih je često doživljavao na ispremetan način, što je doprinosilo pogrešnoj percepciji objektivnog sveta i stvaranju iracionalnih strahova. Svet je bio za primitivnog čoveka scena na kojoj je, svakodnevno doživljavajući svoju nesavršenost i ugroženost, imao ulogu žrtve. Pored realnih opasnosti, svet primitivnog čoveka bio je naseljen i mističnim silama i demonima, protiv kojih nije bio u stanju da se bori pomoću luka i strele. Očigledno da su mu bila potrebna moćnija sredstva u borbi protiv ugrožavajućih sila, čije mu je poreklo bilo nepoznato ili ga je samo nazirao. Potpuna nemoć pred nepoznatim i strah od smrti upućivali su čoveka da se obrati za pomoć ili utehu nekom drugom svetu ili natprirodnim silama. Najpre mu je to ponudio san kao večni ispunitelj želja, ali iluzija sna traje kratko i po buđenju čovek ponovo ostaje sam i ugrožen. Međutim, čovek je po svojoj prirodi radoznao i istraživač, pa mu očigledno nije bilo teško da

rano otkrije da mu priroda u izobilju pruža razne biljke koje kada se pojedu popravljaju raspoloženje, a život, bar za kratko vreme, čine lakšim ili manje bolnim. Biljke čije korenje ili lišće sadrži moćne sokove nezavisno upoznaju ljudi u različitim istorijskim periodima i na raznim stranama sveta.

Iz prvih istorijskih zapisa o dalekoj prošlosti ljudskog roda vidi se da su biljne droge, zbog njihovog neobičnog efekta da menjaju uobičajenu sliku sveta i ponekad ispunjavaju želje na iluzioran način, a uza sve to potkrepljuju verovanje u svet natprirodnih sila, uzimali gotovo svi narodi i to, vrlo verovatno, još u preistorijsko doba. Pretpostavlja se da je prva iskustva sa psihoaktivnim supstancama imao čovek već u mlađem paleolitu (40.000 – 10.000 godina pre nove ere). Kasnije, iz spisa i mnogih spomenika saznajemo da su efekte nekih droga dobro poznavali Sumeri, Kinezi, Indusi, stari Grci, Acteci, razna sibirski plemena, i da su ih koristili u sasvim određene svrhe. Pojedini pećinski crteži stari više hiljada godina daju nam pravo da poverujemo da je čovek veoma davno pokušao da kroz magijske obrede i ceremonijalne svečanosti, u vezi sa oplodnjem ili lovom, proizvodi izmenjena stanja svesti. U ranijim fazama svoga filogenetskog razvoja, kada su se cenzure svesti tek začinjale ili bile popustljivije nego danas, prodori skrivenih sadržaja i mitskih tema iz čovekovog nesvesnog u svest bili su omogućeni i relativno jednostavnijim tehničkim postupcima, uz pomoć igre ili monotonog ritma nekog drevnog ritmičkog muzičkog instrumenta. Arhajska ekstaza kod primitivnog čoveka bila je u funkciji religije i medicine.

Uporedo sa razvojem duhovnog života čoveka i procesom njegove socijalizacije, snage potiskivanja su postale jače, a cenzura strožija. Očigledno da je trebalo menjati tehniku za postizanje komunikacije sa svojim nesvesnim u cilju "izlaženja iz sebe" ili "putovanja" u nove doživljajne prostore.

Rano otkriće droge pomoglo je čoveku da lakše stupi u kontakt sa svojim nesvesnim i dovede sebe u ekstatično stanje u toku koga je imao utisak da opšti sa nadprirodnim ili božanskim silama, koje treba da mu pruže utehu ili prenesu značajnu poruku od nekog drugog sveta. Pošto se najčešće radilo isključivo o biljkama sa moćnim psihoaktivnim svojstvima, ljudi su postali skloni da biljkama, uopšte, pripisuju magijska i čudotvorna svojstva. Biljka je smatrana od strane primitivnog čoveka za svetinju i božju imovinu, pa su njenu upotrebu strogo kontrolisali sveštenici i šamani. Najbolji primer za to je mandragora, biljka čovekolikog korena, za koju gotovo svi narodi imaju vezanu po neku legendu.

Sa razvijenijim oblicima društvenog života i pojavom organizovanijih ljudskih zajednica, izdvajaju se ličnosti koje vrše posebne funkcije i imaju veliki uticaj na život zajednice, kao što su, na primer, plemenske poglavice, vrači, čarobnjaci, šamani, prvosveštenici itd. Jedni su nosioci svetovne, a drugi,

duhovne vlasti. Ponekad poglavice mogu da budu istovremeno nosioci i svetovne i duhovne vlasti. Nosioci duhovne vlasti imaju tu privilegiju da jedini imaju pravo da opšte sa natprirodnim silama i da budu posrednici između običnih ljudi i ovih sila. Kako droge često izazivaju neobična duhovna stanja, to kroz praistoriju, pa i kasnije, na njih imaju pravo samo posebno odabrani, u određeno vreme i u određene svrhe. Za ostale smrtnike droge su dugo bile tabu, a njihova upotreba povlačila je najstrože kazne i gnev bogova. Zahvaljujući ovakvim verovanjima i zabranama, mnogi narodi u prošlosti dugo su bili sačuvani od štetnog dejstva droga. Na taj način droge su korišćene samo od onih koji su verovali u njihova čudotvorna svojstva, a koji su osim toga znali da se njima razumno služe. Način spravljanja čudotvornih napitaka i njihovu primenu, ljubomorno su čuvali kao najsvetiju tajnu, kako i drugi ne bi uz njihovu pomoć upoznali svoje "veštačke rajeve" i pribegli traženju sopstvenih puteva u traganju za istinom. Na taj način je povlašćena klasa uspela da, u osnovi iz sebičnih pobuda, zaštiti narod od široke i nerazumne upotrebe droga koje bi ih brzo uništile. Kasnije, tokom istorije, sa labavljenjem granica između naroda i privilegovanih klasa, mogućnost da droge dopru do širokih narodnih masa, postaju sve veće.

Prva biljka sa psihoaktivnim svojstvima koja se spominje u istoriji jeste mak. Sumeri, narod koji je živeo pre 5000 godina u prostranstvima Donje Mesopotamije (sadašnji Irak), gajili su mak, a na glinenim tablicama, otkrivenim mnogo vekova kasnije u Nipuru, ostavili su tehnička uputstva za pripremanje opijuma kao i indikacije za njegovu primenu. Zvali su ga *gil*, što na sumerskom znači radost. Očigledno da su Sumeri poznavali i psihofarmakološke osobine mnogih drugih biljnih supstanci i da su ih višestruko koristili.

Helena priprema piće "nepentes" Odisejevo

Kasnije, Vavilonci su preneli znanja o lekovitim svojstvima maka u Persiju i Egipat. Isto tako, poznato je da su opijum koristili u medicinske svrhe Grci i Arapi. Pored istorijskih zapisa ovi narodi ostavili su i mnoge legende o opijumu.

Najpoznatiji starogrčki pesnik Homer, još 2500 godina pre n.e., u jednom svom spevu je napisao da je Zevsova kći Helena vojnicima stavljala u vino neke sokove od kojih su ovi zaboravljali na strah i bolest i postajali hrabriji. Ovoj legendi je veoma slična jedna druga legenda koju je Homer opevao u Odiseji. U njoj Homer priča kako je lepa Helena, žena kralja Menelaja, dala Odisejevom sinu Telemahu da popije jedan napitak pod imenom "nepentes", kada je ovaj stigao na njen dvor u traganju za svojim ocem. Za ovo piće, čije je psihofarmakološke efekte očigledno dobro poznao Homer, a koji se u potpunosti slažu sa našim sadašnjim znanjima, pesnik kaže u Odiseji:

*"Ko bi pinuo njega iz kupe u kojoj je smešan,
tome se ni jedna suza niz lice odronila ne bi
po ceo dan, ni otac kad bi mu umro il' mati,
ili pred njim da mačem isecaju miloga sina,
ili njegova brata, i sve to da očima gleda."*¹

Mnogi veruju da je Homerov "nepentes", piće koje čini da se "zaborave bol i nesreća", bio u stvari opijum. Herodot, Aristotel i Plinije u svojim delima su ostavili tragove o opijumu i njegovom delovanju. Narodi kritske civilizacije pravili su kipeve posvećene boginji maka i slaveći je ukrašavali joj glavu zarezanim čaurama maka, iz kojih se cedio čudotvorni sok. Hesiod, najstariji poznati grčki pesnik posle Homera, u 7. veku pre n. e. nagoveštava i postojanje grada Mekone (Grad maka).

Arapi su u 8. veku proširili kulturu maka od Male Azije sve do Indije i Kine. Istovremeno, smatrali su konoplju svetom biljkom, jer su verovali, da se onima koji je uzimaju, otvaraju vrata raja.

Hašiš se spominje u farmakopeji kineskog cara Shen Nunga 2737. godine pre n.e., kao lek protiv kašlja i dijareje, mada se u legendama spominje mnogo vekova ranije u vezi sa svojim psihoaktivnim svojstvima. Hašiš je u Staroj Kini korišćen i kao sredstvo protiv bola za vreme hirurških intervencija a u Indiji je uziman kao lek, kod raznih bolesti.

Stari induski spisi Atharva i Rig Veda (1500 godina pre n. e.), takođe spominju hašiš, koga nazivaju "nebeski vodič". Induski sveti napitak *soma*, poznat mnogo vekova pre nove ere, koga piju samo prvosveštenici i posebno

¹ Prevod Miloša Đurića

posvećeni, spravljao se od nekoliko raznih biljaka, među kojima se nalazila i indijska konoplja, iz koje se dobija hašiš. U spisu Rig Veda, koji se smatra za najstarije i najveće religiozno delo koje je čovek ikada stvorio, u preko stotinu psalama veličaju se efekti *some*, koja: "odene što je golo, leči što je povređeno, učini da slepac progleda, da hrom prohoda, siromah da postane bogat". *Soma* je imala značajno mesto i u erotskoj tradiciji najkompleksnijih religioznih formi onoga vremena u Indiji.

Herodot beleži da su skitska plemena imala razvijenu naviku udisanja para iz zagrejene konoplje, nakon čega su ispoljavala dobro raspoloženje i odsustvo straha.

Poreklo reči hašiš ima romantičan prizvuk legende. Čuveni svetski putnik Marko Polo po povratku iz Persije doneo je priču o Hasanu i Sabahu, "Starcu iz planine", koji je sazidao tvrđavu na vrletnoj gori Alamut, za sebe i svoje svetovne i religiozne privrženike, kojima je dao ime hašišini. Svoje fanatične privrženike, koji su zapravo predstavljali versku sektu, *Starac iz planine* je nagrađivao za hrabrost smolom konoplje i boravkom u vrtovima "raja", u svome dvorcu.

Vojnici kneza Hasana bili su poznati po svojoj hrabrosti i svireposti prema neprijatelju. Glavna aktivnost im je bila gerila ili ubijanje viđenijih ličnosti iz javnog života Persije onoga vremena. Istovremeno borili su se i protiv krstaša. Krstaše je, kažu, obuzimao užas pri samom pomenu reči hašišin. Postoje dve verzije o upotrebi hašiša među *hašišinima*. Prema prvoj verziji, *hašišini* su svoja zverska ubistva činili pod delovanjem hašiša, dok, prema drugoj verziji, hašiš su dobijali kao nagradu tek nakon učinjenog dela. Neodoljiva želja prema veštačkim rajejima uz pomoć, hašiša terala ih je na slepu poslušnost prema knezu Hasanu. Uticaj hašiša je bio veliki u Persiji između 1090. godine, kada su osnovani kao sekta, pa sve do 1272. godine kada su uništeni od Mongola i lokalnih snaga. Mnogi smatraju da je hašiš kao naziv nastao od reči *hašišin* a od imena Hasan, kako je zapravo glasilo ime njihovog vođe.

Svedočanstva Marka Pola mogu se uzeti kao prvi poznati istorijski podatak o masovnoj upotrebi jedne droge sa političkom i religioznom svrhom.

Stare kulture koristile su različite halucinogene gljive u religiozne svrhe. Tako je u Meksiku nađena džinovska kamena gljiva sa uklesanim likom boga na dršci, za koju se smatra da je stara preko 9000 godina. Istorija meksičkih halucinogenih gljiva u tesnoj je vezi sa ranim acteckim i meksičkim kulturama. U starom Meksiku bila je poznata gljiva za koju se verovalo da raste samo za vreme nepogode, dok sevaju munje i odjekuje grmljavina, iz čega je proisteklo verovanje da ova gljiva ima veze sa natprirodnim silama. Gljive su uopšte za stare narode oduvek bile obavijene velom misterije. Za primitivnog čoveka večita je bila zagonetka kako se rađa gljiva, bez semena, zatim, brzina kojom

se ona pojavljuje nakon nepogode i njeno brzo iščezavanje bez traga. Neki su u rađanju gljive videli simboliku ponovnog rađanja boga na zemlji, jer neke gljive u svom začetku neodoljivo podsećaju na muški polni organ a kasnije, kada se razvije šešir na gljivi, na spoj muškog i ženskog polnog organa. Obavezno sevanje munja i grmljavina trebalo je da označe na dramatičan način ovaj čin. Interesantno je da je ova ideja o gljivama bila dosta raširena među starim narodima. Slične ili iste ideje o začetku i rađanju halucinogenih gljiva pod dramatičnim i tajanstvenim okolnostima sreću se u folklornim elementima Japana, Filipina, Tadžikistana i među Maorima, gde reč *vaitiri* istovremeno znači grom i gljiva.

Meksičku gljivu poznatu u nauci pod imenom *Psilocybe mexicana* koristili su Acteci vekovima za pričešne obrede. Španski konkistadori su ostavili pisane podatke iz kojih se vidi da je "božanska" ili "čudotvorna" gljiva korišćena masovno u vreme Montezuminog krunisanja kao deo krunidbenog ceremonijala, kako bi poduprla verovanje Montezuminih podanika u njegovo božansko poreklo. Španski lekar Hernandez smatrao je da je ova gljiva centralni deo actečke religije.

“Kamena gljiva” iz
doba kulture Maja

Očigledno da su iskustva pod delovanjem ove gljive bila takva da su joj Acteci pripisivali božansko poreklo. Kamene gljive otkrivene u Gvatemali, za koje se smatra da su nastale pre 3000 godina, nedvosmisleno govore da su i Maje negovale kult gljive.

Halucinogene gljive korišćene su i u staroj Grčkoj, naročito u religiozne svrhe. Poznato je da je napitak koji se pio u toku uvođenja u Eleuzinske misterije u staroj Grčkoj bio spravljan od neke gljive koja je menjala stanje svesti i izazivala doživljavanje neobičnih vizija religioznog karaktera. Osnivanje grada Mikene dovodi se u vezu sa vizijom grada koju je doživeo njen osnivač nakon što je pojeo halucinogenu gljivu i u čiju je čast dao ime gradu. Neki savremeni naučnici, kao, na primer, poznati mikolog R. Gordon Wasson, koji je i sam imao iskustva sa svetom gljivom, smatraju vrlo

DROGE I STVARALAŠTVO

Interesovanje za supstance koje menjaju stanje svesti i otvaraju vrata u regione s onu stranu ljudske egzistencije traje još iz daleke istorije ljudskog roda pa sve do današnjih dana. Ovo stalno interesovanje potiče, verovatno, iz čovekove nesavršenosti i želje da, bar privremeno, odputuje u svet koji postoji kao antiteza ugrožavajućem svetu u kome živimo. Interesantno je da, u novije vreme, eksperiment sa veštačkim podsticajnim sredstvima, najpre započinju stvaraoци u umetnosti i nauci. U želji da podstaknu svoje stvaralačke potencijale ili dokuče dotle nepoznato i time obogate imaginaciju, posežu za drogom. Dugačka je lista velikih umetnika koji su, u određenim periodima života eksperimentisali sa drogom. Da navedemo samo najpoznatije: Kolridž, Tomas de Kvinsi, Bodler i Kokto uzimali su opijum, Nerval, Gotje, Rembo, Ludlov i Alan Ginsberg uživali su hašiš, Haksli i Sartr probali su meskalin, itd. Svoja iskustva sa drogama literarno su obradili. Ipak, svi ovi pokušaji ostali bi samo strogo lični doživljaji nekolicine nastranih umetnika da se nisu odigrala tri značajna događaja, koja su ozbiljno uticala na početak masovnog eksperimenta sa psihoaktivnim supstancama.

Prvi događaj je bio otkriće dietilamida lizergične kiseline, 1938. godine u Sandozovim laboratorijama, od strane Alberta Hofmana.

Drugi događaj se odigrao 1954. godine, kada je slavni pisac Oldos Haksli probao meskalin i doživeo, da upotrebimo Blejkovu frazu, da mu se otvore vrata čiste percepcije. Prethodna dva događaja direktno su pripremila i uticala da započne treći i najpresudniji događaj koji se odigrao 1960. godine. Jednog subotnjeg popodneva navedene godine, harvardski psiholog dr Timoti Liri pojeo je nekoliko halucinogenih gljiva, koje je dobio od nekog vrača iz susednog sela. "Već za nekoliko minuta", pisao je on kasnije, "bio sam oduvan preko ivice senzorne Nijagare u Malstrem transcendentalnih vizija i halucinacija. Sledećih pet časova mogao bih da opišem sa mnogo ekstravagantnih metafora ali, iznad svega i van svake sumnje, ovaj doživljaj bio je najdublje religiozno iskustvo moga života".

Prvobitno Lirijevo iskustvo bilo je od presudnog značaja za njegova dalja naučna opredeljenja pa, čak, i životni put. Hakslijevu knjigu "Vrata percepcije", kao i neke Heseove radove, koristi kao priručnike za psihedelični put u regione nesvesnog. Sa istim ciljem prevodi i prerađuje "Tibetansku knjigu mrtvih", jer nalazi frapantne sličnosti između ovog dela i svojih psihedeličnih iskustava.

Da bismo bolje shvatili psihodelično slikarstvo i psihodeličnu umetnost uopšte, potrebno je da se nešto detaljnije zadržimo na psihodeličnom doživljaju, uz pokušaj da otkrijemo neku zakonomernost u njegovom odvijanju. Naravno pri tom ne smemo da zanemarimo iskustva ljudi koji su najviše radili na ovom problemu i koji su ga najbolje opisali, bez obzira da li se slažemo ili ne, sa njihovim interpretacijama i tumačenjima.

Prvi je Timoti Liri pokušao da napravi sistematizaciju u sferi svesti, koristeći pri tom različite metode i tehnike. Liri tvrdi da svest grubo podeljena egzistira u sedam energetskih nivoa. Svaki nivo svesti, da bi mogao biti dosegnut i shvaćen, zahteva sopstvene metode i svoj jezik. Do svakog nivoa je moguće stići, ali na različit način. Prema Liriju, to se može izvesti uz pomoć droge, religije, umetnosti i nauke. Idući od najpovršnijih nivoa ka najdubljem, Liri ih ovako opisuje.

1. NIVO PRAZNINE je najpovršniji energetski nivo svesti. Do njega se može doći uz pomoć narkotičnih sredstava, barbiturata i većih doza alkohola. Ovaj nivo se doživljava u toku kultova smrti, samoubistva ili ritualnog ubistva.

2. NIVO EMOCIONALNOG STUPORA izazivaju osrednje doze alkohola. Na ovom nivou operišu psihijatrija, katolicizam, propaganda i praznoverje.

3. NIVO EGO SVESTI se dostiže putem upotrebe psihostimulativnih sredstava. Do ovog nivoa svesti čoveka mogu da dovedu psihologija, protestantizam, judaizam, propovedi i reproduktivna umetnost.

4. NIVO SENZORNE SVESTI može se postići uz pomoć psihodeličnih droga a pre svega marihuane, koja se smatra specifičnom za senzorni nivo. Ovaj nivo svesti može objasniti jedino neurologija, a do njega se stiže uz pomoć zena, hrišćanstva ili stanja satori. Čoveka približavaju senzornom nivou igra, muzika i pesma.

5. NIVO SOMATSKE SVESTI može se dosegnuti pomoću bilo koje psihodelične droge jače od marihuane. Specifični vodič je hašiš. Do ovog nivoa se može stići uz pomoć tantrе ili kundalini stanja. Bošovo vizijsko slikarstvo je stvarano na somatskom nivou svesti. Senzorna deprivacija se, takođe, odigrava na dubini somatskog nivoa.

6. CELULARNI NIVO SVESTI dostiže se putem jačih psihodeličnih droga, kao što su LSD-25, meskalin i psilocibin. Jedina religija koja uspeva da prodre ovako duboko u svest je hinduizam. Od naučnih metoda jedino je biohemija u stanju da definiše i objasni ovaj nivo. Iz celularnog nivoa svesti izvire hindu umetnost.

7. ATOMSKO-ELEKTRONSKI NIVO SVESTI izazivaju najjače psihodelične droge - LSD-25, STP i DMT. Jedino mogu da ga objasne fizika i

astrofizika. Budizam je religija najdubljeg nivoa svesti. Od umetnosti jedino mu se približavaju elektronska muzika i psihodelična svetla.

Lirijeva podela nivoa svesti, iako daleko od toga da bude naučno priznata jer se, uglavnom, bazira na subjektivnom doživljaju i spekulaciji, imala je velikog uticaja na psihodeličnu filozofiju i umetnost. Mnogi umetnici, naročito slikari, pokušavali su da, uz kombinovano dejstvo droga, zena i stroboskopskih efekata ubrzavaju prodor u dublje regione svesti i tamo potraže nove sadržaje i prosvetljujuća iskustva. O tome postoje mnoga svedočanstva u vidu slika.

Drugi pristup psihodeličnom doživljaju je čisto klinički. On razlikuje dva sasvim različita stanja pod delovanjem psihodeličnih droga. To su:

1. EKSTATIČNO - TRANSCENDENTALNA REAKCIJA, i
2. PANIČNA ili PSIHOZI SLIČNA REAKCIJA

Ad1. *Ekstatično-transcendentalna reakcija* nastupa kratko vreme nakon unošenja u organizam psihoaktivne supstance sa psihodeličnim efektima. Pod povoljnim uslovima, osoba veoma brzo postaje vesela i pričljiva. Početna euforija vremenom biva sve intenzivnija i opisuje se kao radost, blaženstvo, mir, ili čarobno zadovoljstvo. Neke osobe prolaze kroz stadijum u kome njihove misli i dalje izgledaju kao da su od najvećeg značaja. Doživljava se osećanje postizanja dubokog uvida u sopstvenu ličnost, život, ili realnost. Kada se LSD-25 uzima radi religijskog ili mističkog doživljaja, osoba može da objasni svoje osećanje radosti, neobičnosti i bezgraničnosti religiozno-mističnim terminima. Iako izrazi "iluminacija", "psihodelično iskustvo" i "transcendentalni doživljaj" nisu jasno definisani i koriste se od raličitih istraživača na različite načine, jasno je da se ovi termini odnose na nešto što je neobično i nesvakidašnje.

Ad2. *Paničnu ili psihozi sličnu reakciju* karakterišu zbunjenost ili anksioznost ubrzo posle unošenja droge. Najčešće su neobične promene telesne sheme, oniroidna (snolika) stanja, vizuelne distorzije (iskrivljenja) i iluzije. Anksiozna reakcija je najčešće oblik "lošeg tripa". Kod manjeg broja osoba, strah raste u intenzitetu i reakcija može dostići nivo panike. Ovakve osobe osećaju da su izgubile kontrolu nad svojim telesnim procesima, mislima i emocijama.

Konačno, zadržaćemo se najduže na trećem pristupu psihodeličnom doživljaju, jer smatram da ovaj potonji najviše odgovara naučno priznatom pristupu i naučnoj interpretaciji, a osim toga, nudi najveći broj činjenica koje se mogu psihološki objasniti i koristiti u analizi kreativne umetnosti, pre svega slikarstva.

U toku psihodeličnog tripa mogu se doživeti ozbiljni poremećaji u oblasti telesne sheme i to od veoma blagih pa do najdrastičnijih izobličenja i transformacija. Ovi poremećaji mogu se odnositi na veličinu, konfiguraciju, težinu i druga obeležja koja definišu telo. Osobe na tripu ponekad mogu da poprime i životinjske oblike, ili čak, svojstva nežive materije. Konačno mogu da dožive redukciju svoga tela na subatomske strukture, ili pak ekspanziju do veličine galaksije. Poznati su slučajevi kada osobe u psihodeličnom stanju dožive nestajanje svoga tela uz osećanje egzistencije čistog duha. Ovo stanje je poznato pod imenom *somatopsihička depersonalizacija*. Poznata je i tzv. "unutrašnja svest" o telesnim funkcijama, kada osoba oseća kako joj krv protiče kroz srce i krvne sudove, kada oseća i prati signale nervnog sistema i aktivnosti mozga.

Osobe u psihodeličnom stanju, posmatrajući se u ogledalu, mogu da dožive interesantna iskustva. Slika reflektovana u ogledalu može biti determinisana fizičkim ili psihičkim stanjem, ili pak onim što misli ličnost. Slika u ogledalu je osetljiva na neke manipulacije subjekta, ili neke druge prisutne osobe, pa ogledalo u tom kontekstu postaje mogući terapijski instrument. Osoba gledajući u ogledalo može imati razne misli ili se osećati spokojno, teskobno, besno, veselo, tužno, ili bilo kako. Iako njeno lice pri tom ostaje bez izraza, njoj izgleda kao da joj lice reflektuje šta ona misli. Neki, zamućeni religijskim osećanjem krivice i oni koji misle za sebe da su demoni, mogu naći đavola ili demona kako zuri u njih iz ogledala. Ogledalo može bez i malo napora da ličnosti izgleda kao da joj reflektuje njene strahove, želje, ili verovanja. Gotovo sve osobe koje se posmatraju tokom delovanja psihoaktivnih supstanci sa halucinogenim efektima mogu u ogledalu da doživljavaju izvestan stepen iskrivljenja.

U psihodeličnom stanju vizuelna komponenta dominira u vidu slike ili vizije. Međutim, piktoralna (u vidu slike) ekspresija nesvesnog, odvija se u diskontinuitetu, a pojedini fragmenti kao da nemaju asocijativne ili logične veze. Pejzaži su čarobni na prvi pogled, sve se kupa u bleštavim bojama. Ipak sve to nema neke unutarnje kohezije. Prizori su kaleidoskop disparatnih slika, kao kada bi pijani dekorater na scenu stavio dekor raznih predstava iz raznih istorijskih epoha. Svaki predmet ili deo slike znače nešto za sebe, ali skupljeni zajedno, gotovo da su bez smisla. Logičan poredak ne postoji. Ipak sve to osobi u ovom stanju ne smeta. Njen *ego* je fragmentisan u više međusobno različitih delova. Sinteza utisaka u smislaonu celinu je, prema tome, neizvodljiva. Pažnja je raspršena istovremeno na sva čula. Ni jednog trenutka nije ometana sintetičkim i selektivnim funkcijama *ega*. Sve vreme tripa ličnost je uglavnom fascinirani posmatrač i to na više kanala istovremeno.

S obzirom na izmenjeno stanje čula pod delovanjem psihodeličnih droga, osoba na *tripu* (putovanje kroz unutrašnji doživljajni prostor) doživljava mnoge obične stvari na nov način. Bogatija percepcija, uz povremeno iluzionarne distorzije oblika i permutacije (zamenjivanje) boja daje predmetima jednu novu, dotle nepoznatu dimenziju, što sve skupa izaziva kod osobe na tripu stanje fascinacije i divljenja.

Prema Mastersu i Hjustonu, osoba pod delovanjem halucinogenih droga, može proći u toku psihodeličnog doživljavanja kroz četiri područja ili nivoa svesti.

a. Senzorni nivo

Osoba koja je uzela drogu sa psihodeličnim efektima, već na samom početku doživljava neobična senzorna iskustva. Slika o sebi se menja. Javlja se stanje nesposobnosti da se odredi svoje mesto u vremenu i prostoru. Ličnost je prosto zbunjena širinom područja na kome se odigravaju perceptualne promene. Čak i sa zatvorenim očima može biti suočena sa nizom živih ejdetskih (vrlo žive vizuelne predstave) slika, brilijantno kolorisanih i zagonetno detaljisanih. Ukoliko osoba ovde pokuša da održi svoje normative vremena i odnosa, ako pokuša da igra Prokrusta i pokuša da podesi psihodeličnu poplavu prema okvirima pre uzimanja droge, može doživeti vrlo neprijatne trenutke. Osećanje konfuzije i haosa obično je rezultat insistiranja na pokušajima da se sačuva svoja normalna kategorijalna orijentacija. U takvim trenucima uloga vodiča postaje neophodna. *Vodič* mora osobi na tripu da sugerise da svoju pažnju usredsredi na intenziviranje boje i percepciju oblika dobro poznatih objekata. Senzorni nivo je nivo na kome osoba na tripu doživljava prvo iskustvo nove "psihodelične svesti". Na taj način senzorni nivo postaje glavna funkcija dekonicioniranja ličnosti. Obilje do sada nepoznatih perceptualnih mogućnosti može dovesti do raspadanja ili privremene suspenzije (ukidanja) efikasnosti onih psihičkih mehanizama čija je funkcija da inhibiraju (koče) izronjavanje izvesnih procesa i nesvesnih sadržaja duša. Havelok Elis jednom je opisao psihodelični doživljaj kao "vizuelne orgije". Psihodelična svest ponekad se eruptivno javlja sa spektakularnim hipersenzitivnim *tušem* (naglo nastali doživljaj u vidu udara). Iznenada boje postaju jarke i iskričave, konture objekta se definišu kao nikad ranije, prostorni odnosi su drastično izmenjeni.

Kada je uvođenje u trip postepeno, osoba može najpre da opazi pulzirajuću vibrantnu ekscitaciju vazduha i primeti male, izvijugane, treptave i iskričave partikule svetla, koji se kovitlaju tamo amo, zaigraju kratko u mestu, ponovo se kovitlaju i iščezavaju. Ovi fenomeni, koji u pokretu mogu da

podsećaju na fotome (elementarne vizuelne halucinacije), pre nego što počnu da se sintetizuju u prepoznatljive forme, mogu biti praćeni mnoštvom drugih fenomena, isključujući smanjivanje i uvećavanje objekata, naginjanje i upravljanje, raspadanje objekta u deliće koji se vrtlože, rasplinjavaju, talasaju, šire i skupljaju, itd.

Malo je aspekata psihodeličnog doživljaja tako impresivno za prosečnu osobu, ili tako dobro upamćeno nakon sesije, kao što su to ejdetske slike - slike ranije zabeležene u mozgu, ili u nekim slučajevima, verovatno deo filogenetskih nasleđa, i koje prodiru u svest u toku psihodeličnog doživljaja. Ove slike se obično vide zatvorenih očiju, iako mogu da se vide i u kristalu za gledanje ili na nekoj pogodnoj površini kao što je bioskopsko platno. Ejdetske slike su skoro uvek živahnih boja, koje se opisuju kao bogate, briljantne, treperave, svetlucave ili nadprirodne - i koje nadmašuju u svojoj lepoti sve ono što je osoba videla pre toga. Slike često predstavljaju osobe, životinje, arhitekturu i pejzaže. Čudne kreature iz legendi, folkloru, mita i bajki javljaju se u čudesnom dekoru. Stari zamkovi i hramovi su jasno prikazani, a isto tako i figure i događaji iz istorijske prošlosti. Slike na ovom nivou nisu od većeg značaja za pojedince, pa se pretpostavlja da su verovatno sintetičke kreacije kombinovane od elemenata više zapamćenih slika. Nesvesni proces pomoću koga zabeležene slike mogu biti sintetizovane u vidu nove kreacije nije objašnjen. Predpostavlja se da ove slike imaju isto poreklo kao slike snova i hipnotičkih stanja.

Na *senzornom nivou* slike su skoro uvek bez smisla. Slika je bez funkcije za ličnost. U najboljem slučaju može da je zabavi. Tip nefunkcionalne slike označava se terminom estetske slike i na taj način se ona razlikuje od visoko smisaonih i funkcionalnih slika, koje se sreću na dubljim psihodeličnim nivoima.

b. Analitički nivo

Nakon što je provela izvesno vreme u senzornom području sa svojim izmenjenim percepcijama, ličnost postepeno prelazi u sledeći stadijum svog iskustva u kome je sadržaj iznad svega introspektivni i posebno analitički. Lični problemi, pre svega, problemi odnosa i životnih ciljeva, podvrgavaju se najdubljoj analizi. Značajna iskustva iz prošlosti privode se svesti i mogu biti ponovo doživljeni, sa mnogo propratnih emocija. Karakteristična psihodelična ideacija javlja se u vidu materijala koji normalno nisu dostupni svesti da bi probudili i odredili misaoni sadržaj i oblike mišljenja. Izvedeno samosaznanje iz ovog materijala, koji je prethodno analizovan, može biti praćeno ejdetskim slikama sećanja i slikama koje teže da ilustruju i razjasne ideacioni materijal.

Sa takvim bogatstvom korisnih fenomena na raspolaganju, ličnost postaje sposobna da prepozna i formuliše mnoge probleme sa kojima se suočava.

c. Simbolični nivo

Osoba, kada je dobro vođena, na simboličnom nivou može da doživi duboko samoprepoznavanje i visok stepen samotransformacije. Ejdzetske slike postaju od velikog značaja. One su pretežno istorijske, pripadaju legendi, mitološke, ritualne i arhetipske. Osoba na ovom nivou može da doživi osećanje dubokog kontinuiteta sa evolucijskim i istorijskim procesom. Može da proživi mitove i legende i prođe kroz inicijacije i ritualne obrede. Ukoliko je osoba pre nego što dostigne simbolični nivo bila sposobna da vidi svoj život izrečen kroz izvesne univerzalne mitove i legende, ili ukoliko je prepoznala svoju spremnost i potrebu da prođe kroz izvesni ritual, tada se učestvovanje u mitu intenzivno doživljava. Osoba može sebe doživeti i osećati se u ritualu ili mitu koji uključuje figuru sa kojom je ona u stanju da se identifikuje, jer želi da vidi svoj život u njegovim širim konturama, ili čak u mnogim detaljima koji ponavljaju život mitske ili legendarne figure.

d. Integralni nivo

Samo veoma mali broj osoba u toku tripa dostiže integralni nivo, gde je doživljaj jedna psihološka integracija i prosvetljenje uz osećanje fundamentalne i pozitivne autotransformacije. Na ovom nivou ideacija, slike, telesne senzacije i emocije su fuzionisane u nešto što se oseća kao apsolutno celishodan proces koji kulminira u osećanje totalnog samoprepoznavanja, samotransformacije i verovatno mističnog spajanja (unio mystica). Klima na ovom nivou je intenzivno emocionalna. Percepcija se izoštrava sa konsekventnim osećanjem estetskih reakcija na najveći broj draži. Slika u ogledalu koja na senzornom nivou može da bude ružna i groteskna, može pretrpeti promenu na bolje. Sledeći ovakva iskustva osoba obično ne ispoljava potrebu niti želju za drugim psihodeličnim doživljajem u bliskoj budućnosti.

U svetlosti napred navedenih saznanja o psihodeličnim supstancama, nije nimalo čudno što su neki umetnici pokušali da pronađu novi smisao umetnosti uz pomoć droge, kada im to nije uspelo na uobičajen način uz napor čistog duha. Psihodelične droge nude pre svega bogat vizuelni doživljaj, pa su sasvim sigurno interesantne za one koji deluju putem vizuelnog medija. Za slikare su psihedelične supstance interesantne sa nekoliko aspekata. Njih, pre svega, interesuje da li ove supstance mogu podstaći kreativne potencijale i obogatiti imaginaciju novim sadržajima. S druge strane, zainteresovani su da dokuče na

koji način psihoaktivne supstance utiču na reproduktivne sposobnosti, odnosno, da li ih poboljšavaju ili osiromašuju. Mnogi od njih započinju eksperiment sa različitim drogama i usput stiču određena iskustva. Istovremeno budi se interes za droge i među umetnički orijentisanim osobama, koje nemaju dovoljno talenta, verujući da im droga može doneti na dar ono što zapravo ne nose u sebi.

Broj umetnika koji su probali psihodelične supstance, danas je veliki, a njihova iskustva vrlo značajna. Na temelju ovih podataka, napisanih ili javno izrečenih, koji su istina, katkad i kontradiktorni, mogu se doneti neki zaključci o tome kako deluju psihodelične supstance na likovno stvaralaštvo, ali smo još uvek daleko od toga da bi se usudili da izvodimo neke generalizacije.

Najveći broj umetnika se slaže da je upotreba psihodeličnih supstanci štetna za kreativnu umetnost. Do sličnih zaključaka su došli i naučnici u toku eksperimentalnih studija, u kojima su učestvovali i umetnici. Tako je Fridman dokazao da je prava priroda psihodeličnog doživljaja takva, da oštećuje svaku ciljanu aktivnost, što je i normalno očekivati kada se zna da psihodelične droge znatno umanjuju efikasnost integrativnih i sintetičkih funkcija. Stanje senzornih draži, koncentracija na sićušne i obično zanemarljive detalje, perceptualna iskrivljenja i intenzifikacije, iako privlače pažnju gledaoca, nisu prava umetnost. Abnormalan sjaj nije isto što i lepota. Prvobitna percepcija prirode i njenih objekata, sugestivnije je živosti, nego rasparčavanje celine, čime se eliminiše doživljavanje geštalta (celovita struktura). I, konačno, kreativnost ne zavisi samo od bogatstva percepcije, već i od kapaciteta da se percepcija prevede u umetničku formu. A baš ovaj kapacitet je oštećen u psihodeličnom stanju.

Eksperimentalne studije kognitivnih i psihomotornih efekata psihodelika, često ukazuju na zapažena oštećenja ovih psihičkih funkcija, što ima za posledicu smanjenu efikasnost i sposobnost u izvođenju bilo kog zadatka, bio on kreativan ili ne. Najveći broj umetnika ne radi pod direktnim delovanjem droge, već transponuje svoje psihodelične percepcije u umetničke forme izvesno vreme nakon toga, u skladu sa svojim prethodnim posebnim veštinama i kvalitetima duha. Iako je duša budna u toku psihodeličnog tripa, koordinacija i motivacija za rad su osiromašeni i oštećeni. Ovo bi istovremeno bio i odgovor na pitanje da li droge mogu da poboljšaju likovne reproduktivne sposobnosti.

Slika stvorena na tripu ima prevashodno psihološko značenje, ali zato manju estetsku vrednost, jer se radi grubljom artistskom tehnikom i uz odsustvo sublimacije. Zato pre svega, se može koristiti u dijagnostičke i naučne svrhe, pošto predstavlja ospoljen autentičan materijal, koji potiče iz ličnog i kolektivnog nesvesnog. Sadržaj ovakvih slika može biti vrlo pogodan za psihološku analizu, ali isto tako i za jedno šire naučno objašnjenje. Slika

pravljena na osnovu sećanja na psihodeličan doživljaj više je umetnička slika. Ovakva slika u sebi nosi samo suštinu doživljaja i tek po neki detalj, a i on često modifikovan u odnosu na originalan doživljeni. Ovakvu sliku treba primarno vrednovati estetskim merilima, pa tek onda je podrvi psihološkoj eksplanaciji. Umetnička forma i sadržaj ovde su uravnoteženi.

U toku psihodeličnog doživljaja umetnik oseća da se promenio njegov prilaz slikarstvu, kao i da je postao kreativniji. Međutim, taj utisak traje najčešće onoliko dugo koliko i sam trip. Kasnije, u normalnom stanju, njihova dela im se manje dopadaju i nalaze im mane, kako na području sadržaja i tehnike tako i na estetskom prilazu.

Slike proizvedene pod delovanjem psihodelika, često se porede sa slikama nadrealista, jer u prvi mah mogu gledaoca da asociiraju na zajedničko poreklo, u čemu ima izvesne istine. Naime, oba pokreta bave se najdubljim slojevima ljudske duše i idući sve više s onu stranu racionalnosti, pokazuju da otvorena iracionalnost i paradoks mogu imati klicu drugih, ne manje dubokih tipova značenja koji mogu uskladiti i pomiriti tako očigledne suprotnosti, kao što su život i smrt, realno i imaginarno, prošlo i buduće. Ali iako su oba pokreta psihološki bazirani oblici i deonice istih umetničkih ciljeva, njihova glavna razlika leži u nivou svesti do koga je dosegao umetnik.

Nadrealisti potiskuju svoje nivoe svesti što dalje mogu, ostavljajući iza sebe trag nesreće, ali još uvek nisu u stanju da odu daleko s onu stranu sveta snova i potisnutog nesvesnog. Njihove granice leže na ivici ludila, noćne more i magije, ali uprkos tome oni su u stanju da stvore izvanredni novi umetnički oblik od značajne estetske vrednosti i psihološkog interesa. Ejdetske predstave, takođe, igraju značajnu ulogu u radu mnogih nadrealista i dokazane su u blistavoj jasnoći mnogih snolikih pejzaža, ili čudesnih klasičnih hramova. Ipak, one su statičnije od njihovih psihodeličnih kopija, koje su više kinetičke i vibrantne.

Prema tome, zabluda je očekivati da će droga učiniti osobu bez talenta kreativnijom. Droga, de facto, ništa ne stvara – ni dobro, ni loše. Ona samo pomaže da isplovi na površinu ono što čovek već nosi u sebi. Zato je droga vrlo opasna i često dvosekli mač. Ličnost duhovno siromašna, suočena sa svojim pravim licem, može zapasti u depresiju, jer se ne može pomiriti sa istinom koja vređa njeno samoljublje i zamišljenu sliku o sebi. Droga je u ovom trenutku vrsta psihoterapeutskog instrumenta, ali nikako kreativni podstrekač.

S druge strane, droga ništa ne popravja, niti pak, kviri. Droga ne može tužnu osobu učiniti raspoloženom, niti veselu tužnom. Ona samo potencira aktuelni trenutak. Pod delovanjem droge, raspoložen čovek postaće još raspoloženiji, a tužan još tužniji. Kreativni čovek doživljavaće bogat i sadržajan

trip, koji ga može podstaći da kasnije slika nove teme na drugačiji način. Čovek bez ideja nakon uzimanja droge oseća se još prazniji nego ranije. Međutim, droga može da bude opasna za kreativne umetnike, jer poseduje sposobnost da brzo prazni i iscrpljuje kreativne potencijale. Osim toga, nesvesni sadržaji često izlaze na površinu nedovoljno pripremljeni i u originalnom obliku, koji nije pogodan za umetničku ekspresiju. Na taj način droga možda intenzivira duhovni život umetnika, za izvesno vreme, ali ga u značajnoj meri i skraćuje. Istorija pokazuje da su stvaraoci koji su često uzimali podsticajna sredstva, manje stvarali u periodima intenzivnog drogiranja. Droga čak i kada pomaže ima svoju visoku cenu.

Pored negativnog delovanja droga na izvođačke sposobnosti, zapaženo je i osiromašenje produktivnosti. Naime, uočljivo je da slikari manje stvaraju kada intenzivno uzimaju psihodelične supstance. To jedan od autora brojnih izvanrednih slika, akademski slikar, inače moj pacijent, objašnjava na sledeći način: "Za umetnika, slika predstavlja materijalizovanu misao i oživljeno nesvesno. Psihodelična slika je jedinstven način da se sagleda svoje sopstveno nesvesno i mogućnost da se ponudi da ga drugi gledaju. Često je to nesvesno ružno u tolikoj meri da ne želim o njemu da ostavim dokument. Osim toga, čak i kada na tripu uživam i gledam lepe slike, zadovoljavam se tom činjenicom i ne osećam potrebu da to ponovo oživljam kroz sliku. Za stvaranje materijalne slike potreban je aktivan napor, na koji ja nisam uvek spreman. Sa drogama je sasvim drugačije. Dovoljno je samo da popijem jednu kapsulu LSD i da legnem, pa da ubrzo slike same po sebi počnu da se stvaraju". Iz ovakvog rezonovanja javlja se stanje inercije, pa slikar koji tripuje postepeno gubi kreativnost i produktivnost. Njegovo nesvesno ispoljava se samo kroz lični doživljaj i na taj način ostaje samo njegovo, bez želje umetnika da psihodelični doživljaj učini vidljivim i za druge.

Još uvek je teško reći da li će psihodelični doživljaj dati zamah novim oblicima likovne ekspresije, i da li je psihodelična umetnost genuina artistska inovacija, ili samo ekscentrični eksperiment. Dosadašnja ostvarenja psihodelične umetnosti, daju nam za pravo da poverujemo u ovo potonje.

Psihodelični doživljaj može biti interesantan za psihologiju i psihijatriju i neke srodne nauke, jer potiče iz dubokih i uobičajenim tehnikama teško dostupnih regiona ljudske duše, ali je od manjeg značaja za umetnost, koja je u svojoj suštini spontan i autentičan, duboko humani akt.

JOŠ NEŠTO O TRODONU I JEDNOJ NOVOJ METODI LEČENJA

Trodon (paralele, sintradon, tzramadol, tadol, lumidol)

Trodon je farmaceutski proizvod koji se od strane narkomana, najčešće zloupotrebljava naročito od onih koji su zavisni na opijate, (posebno u situacijama kada ne mogu da dođu do heroina), jer su mu neki psihofarmakološki efekti u značajnoj meri slični opijatskim. Sve do izlaska novog zakona o obaveznom prepisivanju psihofarmaka na recepte, ovaj lek se mogao slobodno nabavljati u apotekama bez ikakvih ograničenja. Njegovi psihofarmakološki efekti kao i slobodna prodaja ovoga leka učinili su ga jednom od najpopularnijih hemijskih supstanci među narkomanima ali istovremeno, zbog nepoznavanja njegovih pogubnih učinaka na ljudski organizam, i jednom od najopasnijih droga po zdravlje i život, kada se uzima nekontrolisano i prema narkomanskim "šemama". Prosto je nezamislivo sa koliko malo znanja i sa koliko rizika narkomani koriste ovaj lek, ne shvatajući da svako uzimanje ovoga leka, koji su oni pretvorili u drogu, može da im bude poslednje. Ovo se posebno odnosi na njegovo korišćenje kao zamene za opijate ili kao sredstva za spuštanje sa opijata, iako je poznato koliko je opasna kombinacija ove dve hemijske supstance. Još više čudi da je ovoliko vremena trebalo da se ovaj lek svrsta u lekove koji se ne mogu dobiti bez lekarskog recepta, koji je i lek i droga, u zavisnosti ko ga određuje i od količine koja se unosi u organizam, a koji je dosada korišćen u 80 do 90 procenata kao droga ili zamena za drogu. I, što je najžalosnije, samo mali broj lekara poznaje opasnosti i rizike od nekontrolisanog uzimanja *trodona*.

Trodon ili *tramadol hydrochloride* je sredstvo koje snažno deluje na neke diferentne regije mozga, posebno na centre za bol. To je sitnokristalast prašak bele boje, gorkog ukusa bez mirisa.

Predoziranje. U stručnoj literaturi i u raznim medicinskim statistikama opisani su brojni slučajevi predoziranja sa *trodonom*. Prema nekim procenama, količina *trodona* unetog u organizam koja može da dovede do simptoma i znakova predoziranja iznosi između 3 i 5 grama. Ozbiljne posledice predoziranja (overdoze) su ozbiljna depresija disanja i konvulzivne krize, slične napadu velike epilepsije. U lečenju predoziranja *trodonom* poseban akcenat treba staviti na pobuđivanje i održavanje neophodnog disanja uz opšte održavanje rada ostalih vitalnih organa. Iako je poznato da *trodon* u izvesnoj meri deluje i preko opijatskih receptora u mozgu, u lečenju predoziranja ne

preporučuje se davanje opijatskog blokatora *naloxona*, jer je utvrđeno da ovaj opijatski blokator može da pojača simptome trodonske krize, posebno epileptične napade.

Kontraindikacije. *Trodon* ne sme da se ordinira pacijentima koji su ranije pokazivali znakove preosetljivosti na *trodon*, ili druge komponente ovog hemijskog produkta ili druge *opioide*. Takođe je kontraindikovan u slučajevima akutnog napitog stanja, trovanja hipnoticima (sredstvima za uspavlivanje ili spavanje), konzumiranja *opioida* ili raznih drugih psihotropnih droga.

Rizici. Najveći rizik i najveću opasnost po zdravlje ili život konzumenta *trodonga* predstavljaju konvulzivni napadi po tipu epileptičkih napada *Grand mal*. Pojava spontanih epi napada, nakon više časova od konzumiranja leka, uvek govori da se radi o predoziranju leka. Učestalost konvulzivnih kriza u toku konzumiranja *trodonga* može da potencira istovremeno uzimanje sredstava protiv apetita, tricikličnih antidepresiva (anafranil, ladiomil), tetracikličnih antidepresiva (miansan), selektivnih inhibitora preuzimanja serotonina - SIPS (prozak ili flunirin ili fluoksetin) ili opijatskih preparata (morfim, kodein, metadon, heroin). Takođe, treba izbegavati tzv. inhibitore MAO i neuroleptike. *Trodon* ili *tramadoljstrani* naziv za *trodon*) ne bi trebalo da se konzumira istovremeno sa alkoholom, anestheticima i sedativnim hipnoticima ili trankvilizerima, jer ovakva kombinacija može da dovede do teške disajne depresije i smrti usled ugušenja.

Rizik od konvulzivnih kriza je povećan kod epileptičara, onih sa istorijom ranijih kriza svesti ili frasa u ranom detinjstvu, zatim kod osoba koje su imale povrede glave sa gubitkom svesti, infektivna oboljenja centralnog nervnog sistema (CNS), kod osoba sa metaboličkim poremećajima. Konačno, u trodonskoj apstinencijskoj krizi *naloxon* povećava sklonost ka konvulzivnim krizama. *Trodon* ne bi smele da uzimaju osobe zavisne od opijata, čak ni osobe koje su napravile opi- jatsku apstinenciju do tri godine. Takođe, *trodon* se ne preporučuje u toku porođaja kao analgetik ili kao sredstvo za smirenje nakon završenog porođaja.

Apstinencijalna kriza. Trodonska apstinencijalna kriza javlja se u slučajevima kada se naglo prekine sa uzimanjem *trodonga*. Simptomi krize uključuju: naglu pojavu anksioznosti, vrtoglavicu, nesanicu, ukočenost skeletne muskulature, difuzne bolove, muku, drhtavicu, dijareju, smetnje disanja, naježenost kože i, retko, pojavu iluzija i halucinacija. Klinička iskustva pokazuju da se simptomi ublažuju postepenim smanjivanjem dnevnih doza, sve dok se ne dođe do nule. U težim slučajevima oslobađanje od trodonske apstinencijalne krize mora da se obavi u bolničkim uslovima.

Saveti za pacijente zavisnike od trodona:

- *Trodon* može oštetiti mentalne i fizičke sposobnosti za obavljanje određenih zanimanja koja zahtevaju visok stepen koncentracije i mišićne koordinacije.
- *Trodon* ne sme da se koristi sa pićima koja sadrže alkohol.
- *Trodon* se može uzimati samo pod strogom kontrolom lekara, posebno u odnosu na uzimanje sedativa, hipnotika i drugih opijata sadržanih u analgeticima (sredstva protiv bolova).
- Lekara uvek treba upozoriti pre primene ovoga leka ukoliko ste gravidni, ukoliko mislite da uđete u trudnoću ili pokušavate da ostanete gravidni.
- Redovno uzimanje trodona, valja zapamtiti, u značajnoj meri je opasnije po život i zdravlje zavisnika od mnogih drugih, daleko poznatijih droga.

Britlofex (Lofexidin)

Britlofex je fabrički naziv za hemijsku materiju *lofexidin*, koja se koristi u svrhu konformnog lečenja opijatske fizičke zavisnosti, posebno u lečenju opijatskog fizičkog apstinencijalnog sindroma, odnosno, u okviru opijatske detoksikacije kod dugogodišnjih zavisnika od metadona i heroina.

Osnovni cilj svih detoksikacionih programa u okviru lečenja opijatske zavisnosti je da se u oslobađanju opijatskih zavisnika primeni metoda lečenja koja će biti u stanju da postigne sigurno i humano oslobađanje od opijatske zavisnosti korišćenjem metode koja će moći biti sprovedena uz maksimalno smanjivanje jačine neprijatnih apstinencijalnih simptoma i ozbiljnih medicinskih komplikacija.

Opijatski apstinencijalni sindrom je retko fatalan. Smrtni ishod se eventualno može retko sresti kod dugogodišnjih zavisnika od opijata, sa teškim oštećenjima unutrašnjih organa, pre svega, srca ili pluća, kada može doći do njihovog akutnog zatajivanja, pa, u retkim slučajevima i do smrtnog ishoda. U najvećem broju slučajeva, pri naglom prekidu unošenja opijata u organizam, kod psihički i fizički zavisnog opiomana, vrlo brzo se razvija apstinencijalna kriza koja svoj vrhunac dostiže između 48 - 72 časa od poslednjeg uzimanja droge i potpuno se povlači između 7 - 10 dana. Ovo se uglavnom odnosi na nestanak fizičkih smetnji. Međutim, opšte loše psihičko stanje i žudnja za drogom traju još nekoliko meseci (stanje koje narkomani u svom žargonu nazivaju "buba" ili "rovac u glavi").

Uobičajeni izbor metode optimalnog lečenja uključuje zamenu droge koja izaziva zavisnost psihoaktivnom supstancom koja redukuje težinu uobičajenih

apstinencijalnih simptoma. U tu svrhu koriste se različite lekovite supstance. Međutim, za kupiranje opijatskog apstinencijalnog sindroma najčešće se koristi metadon. *Clonidin* (ili u našoj zemlji poznatiji kao *catapresan* - sredstvo za lečenje povišenog krvnog pritiska) je, takođe, jedno od dobrih sredstava za ublažavanje apstinencijalnih tegoba ali je njegova primena ograničena zbog nuz efekata od kojih su sedacija i pad arterijskog pritiska najčešći.

Britlofex ili lofexidin, centralno delujući alfa-2 adrenergični agonist, pušten je u opticaj još 1992. godine, kao specifično sredstvo za simptomatsko olakšanje tegoba kod pacijenata sa razvijenom fizičkom zavisnošću od opijata. Lofexidin blokira adrenalinske apstinencijalne simptome u okviru opijatske krize. Međutim, bez efekata je na druge opijatske apstinencijalne simptome kao što su mišićni bolovi, nesanica i želja za drogom.

Pacijent koji se podvrgava ovom tretmanu mora imati normalan arterijski krvni pritisak. Inače, za primenu ovog leka nema kontraindikacija.

U okviru lečenja, doza *lofexidina* zahteva tokom kompletnog tretmana kontrolu apstinencijalnih simptoma u toku opioidne detoksikacije koja je kod svakog pacijenta drugačija. Početna doza *lofexidina* najčešće iznosi 2 tablete od 0.2 mg dnevno. Ukoliko postoje razlozi da se ova doza povisi, onda se to čini postepeno u količini od 0.2 mg do 0.4 mg, sve dok ne dođe do ublaženja apstinencijalnih simptoma ili maksimalne doze od 12 tableta (2,4 mg) dnevno. Aktuelni opijat može se postepeno smanjivati u trajanju od 7 do 10 dana ili dve sedmice, s tim što se sa *lofexidinom* nastavlja u toku sledećih sedam dana a ukupan period davanja *lofexidina* ne treba da pređe 4 sedmice. Da bi se sprečila iznenadna pojava hipertenzije pri naglom ukidanju lofexidina, medikaciju sa lofexidinom treba postepeno smanjivati tokom 2-4 dana.

I pored svojih pozitivnih efekata, *lofexidin* je do sada nedovoljno publikovan u stručnoj literaturi kao sredstvo za lečenje apstinencijalnih pojava kod zavisnika od metadona ili heroina. U dostupnoj literaturi opisane su male grupe zavisnika od metadona, gde je primena lofexidina omogućila uspešnu detoksikaciju (koju autori definišu kao odustajanje od droge tokom 10 dana nakon poslednje doze metadona) u broju koji prelazi 65 procenata. *Lofexidin* se pokazao kao veoma efikasno sredstvo za ublažavanje najčešće doživljavanih simptoma i tegoba koje karakterišu apstinencijalni sindrom. Međutim, nije se pokazao toliko efikasnim u otklanjanju nesanice, letargije, i bolova u mišićima i zglobovima koji su često ostajali kao rezidualne smetnje, istina slabije izražene od onih smetnji koje se obično sreću kod osoba koje su se "spuštale na suvo" ili na neki drugi manje popularan način. Za razliku od *clonidina* koji značajno obara arterijski pritisak, u ovim publikacijama se ova pojava ne spominje pri primeni *lofexidina*.

Britlofex se prema nekim britanskim publikacijama može koristiti za detoksikaciju zavisnika i u ambulantnim uslovima, s tim što je broj uspešno detoksikovanih pacijenata bio nešto niži nego u bolničkim uslovima, negde oko 40 procenata.

Neželjeni efekti lofexidina su u direktnoj vezi sa centralnim alfa adrenergičnim efektima i obuhvataju stanje sanjivosti i suvoću sluzokožnih membrana, posebno usta, ždrela i nosa. *Lofexidin* ima blaga hipotenzivna (sniženje krvnog pritiska) svojstva, mada klinički upadljivi efekti na pritisak se obično ne uočavaju kada se ovaj lek koristi u svrhu lečenja opijatskog apstinencijalnog sindroma. *Lofexidin* treba uzimati sa posebnim oprezom ako je reč o pacijentima sa teškom koronarnom insuficijencijom, kod cerebrovaskularnih bolesti, hroničnog oboljenja bubrega ili osoba koje su nedavno imale infarkt miokarda.

Lofexidin ili *Britlofex* koristi se za ublažavanje opijatskih apstinencijalnih simptoma kod osoba:

- koje žele da se detoksikuju od opijata, pre svega, metadona,
- koje žele da smanjuju svoje dnevne doze opijata postepeno, (ukoliko tokom postepenog smanjivanja dnevne doze opijata imaju određene apstinencijalne tegobe, mogu da uzimaju 1-2 tablete s tim što maksimalna dnevna doza ne treba da pređe 6 tableta).
- koje su propustile jednu ili više doza opijata koje uobičajeno uzimaju, (u takvim slučajevima uzeti pojedinačnu dozu od 1-2 tablete, s tim da dnevna doza ne bude veća od 6 tableta).

Ne postoje indikacije za dužu upotrebu lofexidina.

Češće upotrebljavane reči iz slenga beogradskih narkomana

NAZIVI ZA DROGE

• AMFI	-	<i>amfetamin</i>
• BELO	-	<i>kokain</i>
• CENT	-	<i>centendrin</i>
• CRNO	-	<i>opijum</i>
• DAUNS	-	<i>umirujuća sredstva, "za spuštanje"</i>
• DOBRA ROBA		<i>čista droga</i>
• DOMAĆICA		<i>domaća marihuana</i>
• DOUP	-	<i>droga</i>
• ESID	-	<i>LSD</i>
• GUDRA	-	<i>droga</i>
• HAKI, STAF, • ŠIT, TIŠ	-	<i>hašiš; kada treba bliže odrediti poreklo hašiša, onda se naziva: Turčin, Libanac, Nepalac, itd.</i>
• HEPTOS	-	<i>heptanon</i>
• INDŽEKŠN	-	<i>ruska metoda za lečenje heroinomanije</i>
• KOKA		<i>kokain</i>
• KOKS	-	<i>kokain</i>
• KONJINA		<i>heroin</i>
• MERIŠ, MERI DŽEIN, TRAVA, VUTRA, GRAS	-	<i>marihuana</i>
• MOKI	-	<i>morfin</i>
• OKICA	-	<i>opijum</i>
• OSTACI, OSTOSI	-	<i>ostaci od prethodnog pripremanja fiksa, koji se obično bacaju, ali mogu da se koriste u slučaju oskudice droge</i>
• SKANK	-	<i>posebna vrsta marihuane</i>
• SPID	-	<i>naziv za psihostimulativna sredstva</i>
• SPID – BOL	-	<i>morfin u kombinaciji sa kokainom</i>
• TRICA	-	<i>marihuana</i>
• VESPA	-	<i>vesparakseta (sredstvo za uspavlivanje)</i>
• ŽUTO, PAJA	-	<i>heroin</i>
• ČISTAK	-	<i>čist hašiš pripremljen za pušenje u specijalnoj luli</i>
• ČISTE STVARI	-	<i>skupni naziv za sintetičke droge - uglavnom za gotove farmaceutske proizvode</i>

NAZIVI VEZANI ZA TEHNIKU UZIMANJA DROGE

• AUT	-	<i>promašiti venu</i>
• DUVATI	-	<i>pušiti marihuanu i hašiš, ili udisati pare lepka</i>
• FIKS	-	<i>droga koja se unosi u organizam putem injekcije; najčešće se odnosi na opijum i heroin; isto tako, označava pojedinačnu dozu droge za ubrizgavanje</i>
• FIKSATI SE	-	<i>uzimati drogu injekcionim putem; sinonimi su: ROKATI SE, TRESNUTI SE, GAĐATI SE, SREDITI SE, itd.</i>
• GUTATI	-	<i>uzimanje tablete oralnim putem, mada mogu da se gutaju droge i u drugom obliku</i>
• IZDILATI GUDRU	-	<i>prodati drogu</i>
• LOVLJENJE ZMAJA (Chasing the Dragon)	-	<i>poseban način udisanja para zagrejanog heroina na plamenu</i>
• NAĆI SE	-	<i>pogoditi venu</i>
• NA NUVE	-	<i>na venu</i>
• PLJUGANJE	-	<i>pušenje</i>
• SNIFOVATI	-	<i>uzimati drogu putem ušmrkivanja (kokain, heroin, lepak, itd.)</i>
• STEREO SISTEM	-	<i>istovremeno fiksiranje u obe ruke</i>
• ČEŠMA	-	<i>šmrkanje</i>

NAZIVI ZA PRIBOR

• ČILAM	-	<i>kratka indijska lula, u vidu levka od pečene zemlje, ili porculana, za pušenje hašiša ili opijuma; kod nas se, pod tim nazivom, podrazumeva flaša sa odbijenim dnom, čiji se grlić koristi kao lula za pušenje</i>
• DŽOINT	-	<i>cigareta napravljena od mešavine duvana i hašiša; sa džointom ne može da se puši čista droga</i>
• GAN	-	<i>špric; sinonimi su: SIRINDŽ ili SIRANŽ</i>
• KVOTER	-	<i>□ grama heroina obično spakovan u staniolski paketić</i>
• LIMUNTUS	-	<i>koristi se za pripremanje heroina za neposredno fiksiranje</i>

• LUTKA	-	<i>polo grama heroína</i>
• MIĆ	-	<i>jedan gram heroína</i>
• PAIP	-	<i>lula</i>
• PANJ	-	<i>zatvorski paket, paketić droge</i>
• PIS	-	<i>parče ili količina droge za jednokratno korišćenje, obično intravenoznim putem</i>
• RIZLA	-	<i>cigaret papir za spravljanje džointa</i>
• ŠIKA	-	<i>kašika</i>
• VOTER PAIP	-	<i>specijalna vrsta nargila za pušenje hašiša ili opijuma, radi rashlađivanja dima koji će se udahnuti</i>

NAZIVI ZA DELOVANJE DROGE

• AP	-	<i>početak delovanja droge</i>
• AUT SAJD	-	<i>biti odsutan</i>
• BEDAK	-	<i>sinonim za BAD TRIP, loše stanje, maler</i>
• BITI NA IGLI	-	<i>uzimati drogu intravenskim putem, fiksiranje</i>
• DAUN	-	<i>završetak delovanja droge, može da bude brz ili spor, ali uglavnom neprijatan</i>
• FLEŠ	-	<i>kratkotrajno stanje fascinacije izazvano drogom, u toku i neposredno nakon njenog unošenja u organizam</i>
• FRIK AUT	-	<i>loš trip na LSD-u</i>
• FRIKNUTI	-	<i>sići s uma, sinonim je: OTKAČITI SE</i>
• GUDRIRATI SE	-	<i>drogirati se</i>
• HAI	-	<i>stanje povišenog raspoloženja</i>
• KRIZIRATI	-	<i>biti u krizi</i>
• OVER DOZ	-	<i>prevelika doza neke droge ili leka, koja dovodi do kome ili smrtnog ishoda; sinonim je PREFURATI</i>
• OVERITI SE	-	<i>predozirati se, uzeti preveliku količinu droge</i>
• OVERIŠKA	-	<i>naziv za predoziranje</i>
• ODLEPITI, OTKAČITI	-	<i>ponašati se suludo</i>
• PARANOJA	-	<i>strah</i>
• PREFURATI SE	-	<i>uzeti veliku dozu droge</i>
• PUĆI SE	-	<i>uneti drogu intravenskim putem</i>
• RIKNUTI	-	<i>loše proći</i>

• SPID	-	<i>stanje pojačane preduzumljivosti i seksualne moći, pod delovanjem psihostimulativnih sredstava</i>
• SPUŠTATI SE	-	<i>postepeno smanjivati dnevnu dozu droge u cilju lečenja</i>
• SPUSTITI SE	-	<i>osloboditi se zavisnosti na određenu drogu</i>
• SREDITI SE	-	<i>uneti količinu droge koja je dovoljna da se izađe iz krize</i>
• TRESNUTI SE	-	<i>ufiksati se</i>
• TRIPOVATI	-	<i>biti pod delovanjem halucinogenih supstanci</i>
• TRIP	-	<i>putovanje ili izlet pod delovanjem halucinogenih supstanci (LSD, meskalin, psiholobicin); zavisno od toga da li je doživljaj pod delovanjem droge prijatan ili neprijatan, naziva se GUD TRIP ili BED TRIP</i>
• UKOMIRATI SE	-	<i>izgubiti svest zbog predoziranja drogom</i>
• URADITI SE	-	<i>uzeti drogu, ufiksati se, srediti se</i>
• URADITI GUDRU	-	<i>nabaviti drogu</i>
• URADITI ŠEMU	-	<i>napraviti plan za nabavku droge</i>
• ŽUTA MINUTA	-	<i>loš trenutak, trenutak slabosti, iznenadna želja za recidivom</i>
• ZLATNI METAK	-	<i>namerno predoziranje (overdose) sa samoubilačkom namerom</i>
• IMATI ZIKRU	-	<i>biti u krizi</i>

IZRAZI KOJI SE ODNOSE NA UŽIVAOCIA DROGE

• BITI NA DŽANKU	-	<i>uzimati redovno drogu prema kojoj je već razvijena zavisnost</i>
• DŽANKI, DŽANKOZA	-	<i>težak zavisnik</i>
• DUPLJAK	-	<i>dvoličan, čovek sa dva lica, kriminalac plus narkoman</i>
• FOLIRANT	-	<i>početnik ili onaj koji neredovno uzima droge, a pred grupom narkomana želi da se predstavi kao iskusan narkoman</i>
• FRIK	-	<i>mlad čovek koji se namerno ne pridržava</i>

		<i>važućih društvenih normi, često uz pomoć droge</i>
• HAŠIŠAR	-	<i>redovni konzument hašiša, sinonim je HAŠIŠLIJA</i>
• IGLOMAN	-	<i>podvarijetet narkomanske sklonosti, kada zavisnik preferira uzimanje droge putem igle (intravenski)</i>
• ISTRİPOVATI	-	<i>u momentu biti/ ili postati žrtva neke preovlađujuće ideje</i>
• KISELA GLAVA		<i>onaj koji redovno ili često uzima LSD</i>
• KULIRATI	-	<i>namerno biti neko vreme bez droge</i>
• NARKOS		<i>uživalac droge</i>
• OPTALİDONAC	-	<i>osoba koja koristi optalidon (sada se ređe koristi)</i>
• STREJTAŠ	-	<i>osoba koja ne koristi drogu</i>
• ZENKA	-	<i>zenica</i>
• VACAROŠ	-	<i>narkoman ili čovek koji hvata na priču</i>

OSTALI IZRAZI KOJE NARKOMANI ČESTO KORISTE U SVOM GOVORU

• ALA	-	<i>agent</i>
• BARONISATI	-	<i>lagati</i>
• BITI U FAZONU	-	<i>biti u određenom stanju</i>
• BITI U FRCI	-	<i>biti u krizi; sinonim je biti u ZIKRI</i>
• BITI GOTIVAC	-	<i>biti dobar</i>
• CAVA	-	<i>prevarant; kukavica</i>
• CIRKATI	-	<i>piti</i>
• ČUKA	-	<i>srce; sat</i>
• ČAVKA	-	<i>devojka; sinonim je RIBA, CUPI</i>
• ČEKIĆATI	-	<i>čekati</i>
• DIĆI	-	<i>uhapsiti; ukrasti</i>
• DIĆI FRKU	-	<i>hvatati na galamu</i>
• DIĆI U VAZDUH	-	<i>veća prevara; ispreturati stan</i>
• DIL	-	<i>prodaja droge; dogovor</i>
• DILER	-	<i>prodavac droge</i>
• DILKARNICA	-	<i>ludnica</i>
• DRUKATI	-	<i>potkazati policiji; sinonim je OTKUCATI, OTPEVATI</i>
• DRUKARA,	-	<i>potkazivač; sinonim je PEVARA, PEVAČ</i>

DRUKATOR		
• DUMBARA	-	<i>davanje lažnih podataka</i>
• FAZON	-	<i>posebni stil</i>
• FURATI	-	<i>ići; zabavljati se sa nekom osobom</i>
• FURATI FAZON	-	<i>imati svoj stil, (biti u fazonu)</i>
• GAJBA	-	<i>stan</i>
• GLAVICA	-	<i>novčanica u vrednosti od sto dinara, maraka</i>
• GOTIVITI	-	<i>voleti nekoga ili nešto</i>
• GOTIVAN	-	<i>dobar</i>
• ZAKEVITI		<i>ostati u drugom stanju</i>
• IZDILATI GUDRU	-	<i>prodati drogu</i>
• ISPALITI	-	<i>prevariti , pokrasti</i>
• ISTRKELJATI GAJBU	-	<i>izvršiti pretres (najčešće policija)</i>
• IZVAČARITI	-	<i>dobiti nešto bez novca, na prevaru</i>
• KALIRATI	-	<i>propasti</i>
• KILO	-	<i>milion; sinonim CIGLA (danas ređe u upotrebi)</i>
• KOMBINACIJA		<i>plan za neku kriminalni akciju</i>
• KLJUN	-	<i>policajac, agent</i>
• KRENUTI IZ DUPLJAKA	-	<i>biti dvoličan</i>
• KUKA	-	<i>godina dana</i>
• LIK		<i>tip, osoba, ličnost</i>
• MARDELJ	-	<i>zatvor</i>
• MEČKA	-	<i>sef</i>
• MENTOL		<i>mentalno zaostala osoba</i>
• METAR	-	<i>meseć dana</i>
• MURIJA	-	<i>policija</i>
• MUŠE		<i>šema</i>
• NADOĐEM TI	-	<i>"daću ti novac kada budem u mogućnosti"</i>
• NADOĐEŠ MI		<i>"ostaješ mi dužan"</i>
• NALOŽITI	-	<i>nagovoriti nekoga; sinonim je NAPALITI, ISPRIMATI</i>
• NEMA MI DEČKA	-	<i>obično se misli na dilera, čije se ime ne spominje</i>
• ODVOJITI UVO	-	<i>prislušivati tuđ razgovor</i>

• OKRENUTI ŽICU	-	<i>telefonirati</i>
• ODVOJITI ŽVAKU	-	<i>pričati</i>
• PASTI NA MARDELJ	-	<i>dospeti u zatvor</i>
• PETNJAR, (5 KONJA)	-	<i>pedeset dinara, (ranije pedeset hiljada dinara)</i>
• POCEPATI	-	<i>osuditi</i>
• OPALITI	-	<i>oteti; sinonim je ZAPALITI, POPALITI</i>
• POTRČKO	-	<i>mlađi agent</i>
• PROVALITI	-	<i>otkriti nekoga koji se prikriva, prozreti</i>
• PUB	-	<i>policajac; sinonim je PANDUR</i>
• VUTRA	-	<i>trava, marihuana</i>
• NAVLAKA	-	<i>postati zavistan, stvaranje zavisnosti</i>
• KREK	-	<i>nečist kokain</i>
• PCP	-	<i>fenciklidin, anđeoski prah (angel dust), raketno gorivo</i>
• MURKAN, MURIJAŠ	-	<i>policajac</i>
• MARDELJAŠ	-	<i>zatvorski čuvar; takođe osoba na izdržavanju zatvorske kazne</i>
• FRKA	-	<i>kriza</i>
• OKLIZNUTI SE	-	<i>postati zavistan; uhapšen</i>
• URADITI	-	<i>nabaviti drogu; prevariti</i>
• ČAJ	-	<i>dekort od čaura maka</i>
• REM	-	<i>davati vredne stvari umesto novca, zalog dok se ne nabavi novac za drogu</i>
• RIJAMU		<i>murija, policija</i>
• SPOJKA	-	<i>sastanak</i>
• ŠANA	-	<i>sitna krađa</i>
• ŠARA, SOŠKA	-	<i>pasoš</i>
• ŠARIRATI	-	<i>legitimizirati</i>
• ŠLJAKA	-	<i>bilo koja vrsta posla</i>
• ŠLJAKATOR	-	<i>bilo koja vrsta kriminalca</i>
• ŠMEKER	-	<i>pronijljiv, verziran tip</i>
• ŠLIHTATI SE	-	<i>ulizivati se</i>
• ŠTEK	-	<i>skrovište</i>
• ŠTEKOVATI	-	<i>skrivati drogu, ostavljati na stranu</i>
• TAL	-	<i>deoba droge (plena)</i>
• TARABA	-	<i>ključar, zatvorski čuvar</i>
• TRAKALICA	-	<i>pratnja</i>
• TRKELJ	-	<i>pretres</i>

• TEKA	-	<i>apoteka</i>
• REDNJARA	-	<i>cinkaroš</i>
• UDARITI TRAKALICU	-	<i>pratiti nekoga</i>
• UGOVORITI SPOJKU	-	<i>dogovoriti se za sastanak</i>
• UTOKA, PRANGIJA	-	<i>pištolj</i>
• UVALITI DUMBARU	-	<i>servirati laž</i>
• UVALITI MARU	-	<i>dobiti batine</i>
• UVALITI PUŠKU	-	<i>obmanuti nekoga, izvršiti prevaru u širem smislu</i>
• VALA	-	<i>provala, krađa</i>
• VALJATI	-	<i>prodavati</i>
• ŽVAKA	-	<i>ćaskanje</i>
• ŽICA	-	<i>telefon</i>
• ŽICARITI	-	<i>moliti, prositi; sinonim je ŽICKATI</i>
• ZAPALITI, ISPALITI	-	<i>uzeti novac ili drogu, a ne ispuniti obećanje</i>
• DIVLJAK, DIVČA	-	<i>biti lažan</i>
• DŽABAK	-	<i>nešto jeftino, budžašto</i>
• ŠANSONA	-	<i>šansa</i>
• TULUM	-	<i>žur</i>
• USETKA, BANKA	-	<i>10 grama droge</i>
• UBACITI CRVA,	-	<i>dati nekom namerno neku informaciju, ili podatak, koji će uticati na novo raspoloženje u negativnom smislu</i>
• UBACITI ROVCA	-	<i>sugerisati nekome nešto, što on nekritički prihvata i što opsesivno postaje deo njegovog mišljenja</i>
• URADITI ŠEMU	-	<i>ugovoriti pljačku</i>
• UŠIKATI SE	-	<i>napiti se</i>
• UTER	-	<i>četvrt grama droge; sinonim je KVOTER</i>
• UTRIPOVATI	-	<i>uobraziti nešto, biti čvrsto ubeđen u nešto, stajati čvrsto uz neku ideju</i>
• PETARDA	-	<i>5 grama droge</i>
• LUTKA, LUČE	-	<i>pola grama droge</i>
• ČEKIĆ	-	<i>čekanje</i>
• ĆAMIL	-	<i>1 gram droge</i>

SADRŽAJ

PREDGOVOR	3
ISTORIJAT	5
ISTORIJAT NARKOMANIJE U NAŠOJ ZEMLJI.....	21
Delić kaktusa	29
Fatalan "izlazak u svet"	32
U postojbini velikog maga.....	35
Posle trećeg razgovora.....	38
Iz dnevnika jednog narkomana.....	39
Devojka sa trakom.....	42
Kad lekar pogreši	44
DIJAGNOSTIČKI KRITERIJUMI NARKOMANIJE	48
Klasifikacija i dijagnostika bolesti zavisnosti od psihoaktivnih supstanci prema MKB-10	52
F1x.0 Akutna intoksikacija (opšti kriterijumi).....	53
F11.0 Akutna intoksikacija zbog upotrebe opijata	53
F12.0 Akutna intoksikacija zbog upotrebe kanabinoida.....	54
F13.0 Akutna intoksikacija zbog upotrebe sedativa ili hipnotika	54
F14.0 Akutna intoksikacija zbog upotrebe kokaina.....	55
F15.0 Akutna intoksikacija zbog upotrebe drugih stimulansa, uključujući kofein.....	56
F16.0 Akutna intoksikacija zbog zloupotrebe halucinogena	57
F18.0 Akutna intoksikacija zbog upotrebe isparljivih rastvarača	57
F19.0 Akutna intoksikacija zbog upotrebe više droga i drugih psihoaktivnih supstanci	58
F1x.1 Štetna upotreba.....	58
F1x.2 Sindrom zavisnosti	59
F1x.3 Apstinencijalni sindrom.....	59
F11.3 Opijatski apstinencijalni sindrom	60
F12.3 Apstinencijalni sindrom zbog upotrebe kanabinoida.....	60
F13.3 Apstinencijalni sindrom zbog upotrebe sedativa ili hipnotika.....	60
F14.3 Kokainski apstinencijalni sindrom	61
F15.3 Apstinencijalni sindrom zbog upotrebe drugih stimulansa, uključujući i kofein.....	61
F16.3 Halucinogeni apstinencijalni sindrom	61
F18.3 Apstinencijalni sindrom zbog upotrebe isparljivih rastvarača.....	62
F1x.5 Psihotični poremećaj	62

F1x.6 Sindrom amnezije.....	62
PODELA DROGA I TIPOVI ZAVISNOSTI	63
Dijagnostika narkomanije.....	64
1. Kako prepoznati narkomana u porodici.....	64
Poremećaji očiglednog ponašanja	65
Promene raspoloženja.....	67
Poremećaji sna.....	67
Karakterne izmene ličnosti	68
Prvi sukobi sa roditeljima.....	69
Problemi sa školom	69
Problemi na poslu.....	70
Nelegalno nabavljanje novca za kupovinu droge	70
Odnos čovek-droga.....	72
Nadimci	73
Narkomanski sleng	73
Odevanje i spoljna obeležja narkomana	74
Droge i rok muzika.....	75
Prve reakcije dece na saznanje roditelja da im dete uzima drogu.....	77
Reakcije roditelja na saznanje da im deca uzimaju drogu	77
Motivacija za lečenje.....	78
2. Klinička slika pojedinih narkomanija	84
A. Opiomanija	86
B. Barbituromanija	89
C. Kokainomanija.....	91
D. Amfetaminska zavisnost	93
E. Marihuana	95
F. Psihodelične supstance.....	102
G. Isparljivi rastvarači	107
3. Telesne karakteristike pojedinih narkomanija	110
4. Kliničke metode za dokazivanje zavisnosti	116
5. Laboratorijska detekcija droga i određivanje tipa narkomanije.....	118
DROGE I NJIHOVI EFEKTI	119
A. Droge sa depresivnim efektima na centralni nervni sistem.....	120
1. Opijum i njegovi prirodni derivati.....	120
Morfin	123
Heroin.....	125
Opijumski čaj	130
Kodein (codein hydrochlorid)	131
2. Opijatske sintetičke droge	132
Dilaudid (hydromorphone).....	132

Oxicodon i njegove kombinacije	132
Demerol i srodne droge	132
Lomotil	133
Fentanyl (China White)	133
Metadon.....	133
L-Acetylmethadol (LAAM).....	137
Propoxyphen (Darvon).....	137
Pentazocin (Talwin)	137
Opijati agonisti-antagonisti.....	138
a. Naltrexon	139
b. Buphrenorphin.....	140
3. Bariturati	140
Nebarbiturni hipnotici i sedativi	143
B. Droge sa stimualtivnim efektima na centralni nervni sistem.....	144
Amfetamini.....	145
Amfetaminima slične supstance.....	149
Kokain	152
Toksičnost i overdose.....	155
Efekti balastnih materija.....	156
Posebni oblici kokaina u narkomanskoj praksi.....	157
C. Droge sa halucinogenim svojstvima	159
<i>Klasifikacija halucinogenih supstanci.....</i>	161
A. Mali psihedelici	161
Marihuana.....	161
Muskatni oraščić.....	166
Kora od banane.....	167
B. Veliki psihodelici.....	168
LSD -25	169
Oblici primene LSD-25	174
a. Eksperimentalni pristup	174
b. Terapijski pristup.....	176
c. Reaktivna primena	178
d. Meskalin	180
c. Psilocibin	182
e. STP	184
f. DMT.....	184
g. MDA.....	185
h. Fenciklidin ili PCP	186
i. YAGE.....	187
IBOGAIN	188

j. Ostale psihoaktivne supstance biljnog porekla sa halucinogenim efektima	189
Otrovni alkaloidi.....	189
BUFOTENIN	191
MUHARA (Amanita muscaria).....	191
C. Dizajnirane droge (Designer drugs).....	192
Klinička slika.....	194
Toksičnost	194
Neki saveti za konzumente ekstazija	195
D. Delirianti.....	197
a. Lepak	198
b. Isparljivi rastvarači i aerosol sprejovi.....	198
Klasifikacija isparljivih rastvarača	201
E. Anestetička sredstva.....	202
Depresori centralnog nervnog sistema.....	203
Benzodijazepini	205
VIŠESTRUKA UPOTREBA DROGA	210
Alkohol i druge droge.....	212
Pušenje i narkomanija.....	212
Marihuana.....	213
LIČNOST NARKOMANA.....	213
"PREDRATNI NARKOMAN"	215
NARKOMAN NAŠEG VREMENA.....	216
RAZLOZI ZA UZIMANJE DROGE	218
Odnos čovek - droga.....	227
Prva iskustva sa drogom	230
Tipologija narkomana.....	231
TIPOVI NARKOMANSKE LIČNOSTI.....	235
Uživaoci marihuane	235
Heroinomani	236
Uživaoci psihostimulativnih droga	238
Acidheads	238
Teorije o uzrocima narkomanije.....	239
(a) Socijalne teorije	240
(b) Interakciona teorija	240
(c) Teorije ličnosti	241
Motivi za uzimanje supstanci koje menjaju stanje svesti	242
Stavovi adolescenata prema drogi	243
Premorbidna ličnost narkomana	245
Faza eksperimentisanja.....	247

Sekundarna transformacija ličnosti.....	248
Poremećaji volje.....	249
Ličnost hroničnog narkomana	250
Socijalna izolacija	252
Narkomanska grupa.....	253
Umesto zaključka	255
NARKOMANIJA I KRIMINALNO PONAŠANJE	261
Pušeri.....	263
Iznuđena delinkvencija.....	263
Veštačenje delinkventnih narkomana	265
Ecstasy.....	276
Rophynol	276
GHB	277
Phencyclidine (PCP).....	277
Procena stepena uračunljivosti narkomana.....	279
NARKOMANIJA I SIDA	283
TERAPIJA NARKOMANIJE.....	288
Pokušaji samolečenja	289
Prvi susret pacijent – lekar	290
Proces lečenja.....	291
I Faza: lišavanje od droge.....	292
II Faza: rekonvalescencija	293
III Faza: rehabilitacija	293
IV Faza: produžno lečenje i praćenje	293
A. Fiziološke osnove opijatske apstinencije	294
Medikamentozna terapija	296
1. Kura naglog ukidanja droge	296
2. Kura postepenog oduzimanja droga	299
3. Supstituciona terapija	300
Metadonski program.....	304
Umesto zaključka	306
Novije farmakološke metode lečenja opiomanije.....	310
Novije metode detoksikacije heroinomana.....	315
Ubrzana opijatska detoksikacija	315
CITA program.....	315
Apstinencijalni sindrom kod novorođenčadi I lečenje.....	317
Psihoaktivne supstance i menstrualni ciklus.....	317
Psihoaktivne supstance i trudnoća	317
Droge i fetus.....	318
Tok porođaja	319

Neonatalni apstinencijalni sindrom	319
Lečenje predoziranja opijatima	321
Lečenje održavanjem putem narkotičnih antagonista	322
Predožiranje depresorima centralnog nervnog sistema.....	324
Predožiranje stimulansima CNS.....	325
a. Fizička dejstva	326
b. Psihička dejstva.....	326
Intoksikacija fenciklidinom	326
A. Fizički znakovi i simptomi:	327
B. Psihički simptomi	327
Lečenje opijatske zavisnosti putem blockade opijatskih receptora u mozgu....	328
Intoksikacija antiparkinsonicima	330
Psihoterapija narkomanije	331
Terapijski proces	333
Uloga roditelja u terapijskom procesu.....	335
Narkomanske navike i običaji	337
A. Grupna terapija	338
Psihodrama.....	341
B. Individualna psihoterapija.....	342
Suportivna psihoterapija narkomana	343
Suportivne terapijske tehnike	345
1. Reosiguranje.....	345
2. Sugestija	346
3. Ubeđivanje	346
4. Tehnika emocionalne katarze	347
5. Terapija miljeom	347
6. Eksternalizacija interesovanja	348
a. Primenljivost psihoanalitičkog psihoterapijskog metoda u lečenju narkomanije	349
b. Transakcionalna analiza	354
c. Primalni krik i primalna terapija	356
d. Biofidbek.....	359
e. Akupunktura	360
Umesto zaključka	362
NARKOMANIJA I VOJNI KOLEKTIV	364
DROGE I STVARALAŠTVO	366
a. Senzorni nivo	370
b. Analitički nivo	371
c. Simbolični nivo.....	372
d. Integralni nivo	372

JOŠ NEŠTO O TRODONU I JEDNOJ NOVOJ METODI LEČENJA	376
Trodon (paralele, sintradon, tzramadol, tadol, lumidol)	376
Britlofex (Lofexidin)	378
NARKOMANSKI SLENG	381
Češće upotrebljavane reči iz slenga beogradskih narkomana	383
Ostali izrazi koje narkomani često koriste u svom govoru	387
LITERATURA	391

AGM knjiga doo
Beograd-Zemun

<http://www.agmknjiga.co.rs>
email: agmknjiga@gmail.com

Telefoni:
+381 11 2618 554
+381 65 8470 725
+381 63 8470 725